

liceum / technikum

MATURA

język polski

egzamin pisemny

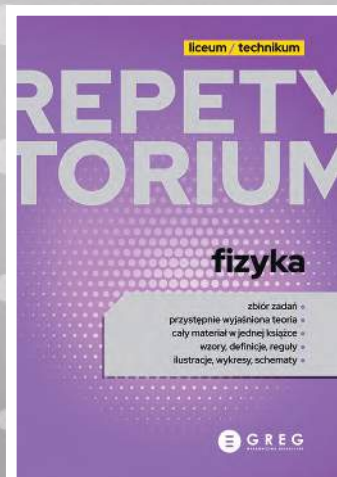
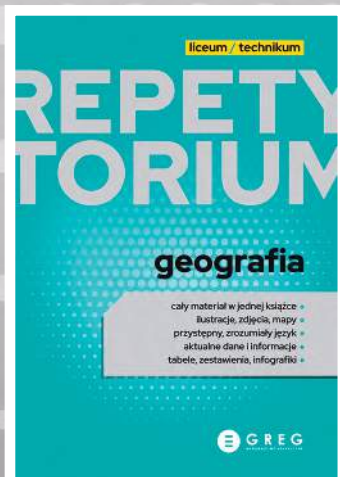
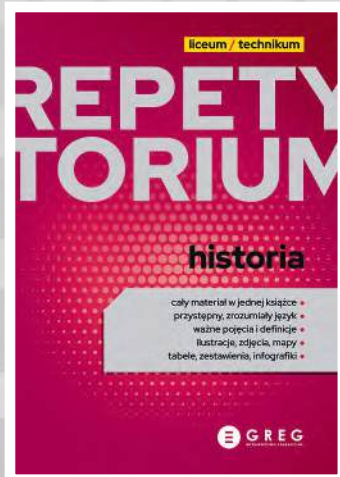
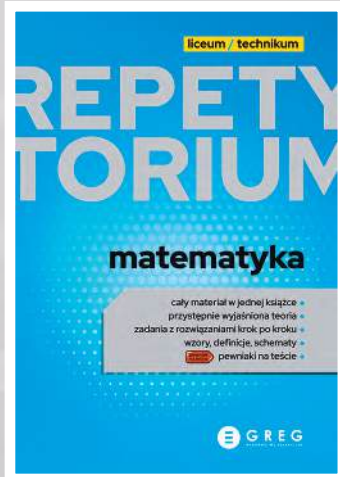
- NOWA MATURA** – pisemna •
- poziom podstawowy •
- streszczenia i problematyka lektur •
- motywy do wypracowań maturalnych •
- omówienia epok literackich •

G R E G
WYDAWNICTWO EDUKACYJNE

Aktualne, zawierające wszystkie niezbędne informacje i bogaty materiał ilustracyjny – najlepsze repetytoria dla uczniów liceum i technikum.

Wiemy, jak dobrze przygotować się do matury!

liceum / technikum

MATURA

język polski

egzamin pisemny

Materiały zawarte w tej książce zostały opracowane zgodnie z podstawą programową 2024.

opracowania wszystkich

29
lektur

Wszystkie dodatkowe materiały, streszczenia, klucz znajdziesz pod kodami QR lub pod adresem matura.greg.pl/polski

Bądź na bieżąco ze zmianami!
Tu znajdziesz wszystkie informacje o nowej podstawie 2024.

G R E G
WYDAWNICTWO EDUKACYJNE

MATURA

język polski

egzamin pisemny

Autor:

Zespół autorów i redaktorów Wydawnictwa GREG®

Wykorzystano materiały autorstwa:

Moniki Borkowskiej, Katarzyny Cwiękały, Katarzyny Dudy-Kaptur, Anny Popławskiej, Agnieszki Sabak, Wojciecha Rzehaka, Barbary Włodarczyk

Korekta merytoryczna:

Beata Warzecha

Redaktor prowadzący:

Agnieszka Antosiewicz

Redakcja i korekta:

Katarzyna Curyło, Karolina Rymut-Kościelniak, Joanna Tomasiak-Cholewa, Maria Zagnińska

ISBN 978-83-8186-191-5

Wydanie I

© Copyright by Wydawnictwo GREG® Sp. z o.o.

Kraków 2025

Wydawnictwo GREG®

ul. Klasztorna 2B

31-979 Kraków

tel. 12 680 15 50

www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG®.

Okładka:

Aleksandra Zimoch

Layout i skład:

Pracownia Register

W publikacji wykorzystano materiały graficzne:

Adisa, s. 112; anmbph, s. 73; AYO Production, s. 3; Dejan Gospodarek, s. 73; Diego Grandi, s. 281; Dr. Norbert Lange, s. 73; Easy going, s. 110; elmm, s. 27; ErreCh, s. 74; Funny Solution Studio, s. 206; grafalex, s. 112; gurb101088, s. 96; guteksk7, s. 1; HomeArt, s. 264; KARNAVALL22, s. 73; Marcin Krzyzak, s. 97; Mariusz S. Jurgielewicz, s. 69; Master1305, s. 312; MG photos, s. 17; muratart, s. 147; pablofdez, s. 287; Phant, s. 26; Piu_Piu, s. 287; rituais em viagem, s. 283; Roman Samborskiy, s. 336; Serg Zastavkin, s. 112; tilialucida, s. 26; tngong9318, s. 195; V_E, s. 69; Wojciech Boruch, s. 284; YummyBuum, s. 25; zhang dong, s. 26 / Shutterstock.com

Abstrakcja: Tło z niebieskim pochmurnym niebem Pablo Picasso by Sharon Mollerus, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Archikolegiata w Tumie pod Łęczycą pw. wezwaniem NMP i św. Aleksego by Chrumps, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Arystoteles – anonimowy portret XVI-wieczny, Metropolitan Museum of Art, Wikimedia Commons, CC BY 1.0, Bazylika św. Klotyldy w Paryżu by Mbz, Wikimedia Commons, CC BY 3.0, Bitwa w wąwozie Roncevaux Wolf von Bibra by Carl von Bibra, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Blaise Pascal – autor nieznan, kopia obrazu François II Quesnela, wykonanego dla Gérarda Edelincka w 1691; Museum of the History of France, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Brama Wyznna, Gdańsk by Diego Delso, delso.photo, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Cerkiew (Królik Wołoski) by APN-PL, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Cicero by Ktw, praca własna, CC BY-SA 3.0, Ekstaza św. Teresy by Gnzevenaar, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Ernest Renan by Correcteur15000, Praca własna, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Fiat 126p by photobeppus, Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0, George Orwell by Cassowary Colorizations, Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0, Grób ojczysty Franciszek Smuglewicz, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Harald Krichel – fotografia Olgi Tokarczuk, praca własna, CC BY-SA 4.0, Herbert Marcuse by Marcuse family, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, I. Kmarius – fotografia Hanny Krall, CC BY 2.5, Jean-Paul Sartre by User:T1980, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Johann Michael Wittmer, Praca własna, User:Mattes, Wikimedia Commons, CC BY 2.0 de, Krzysztof Skalski - fotografia Marka Nowakowskiego, CC BY 3.0, Mad Crab by Augustus Binu, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Madonna z Kruźlowej by Ludwig Schneider, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Mariusz Kubik – fotografia Sławomira Mrożka, CC BY 2.5, Motorhead by Marek Kamiński, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Myśliciel Auguste Rodin by CrisNYCa, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Nike z Samotraki – Louvre Museum, Wikimedia Commons, CCO 1.0, Pałac Królikarnia by Kgbo, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Pieta watykańska by Stanislav Traykov, Wikimedia Commons, CC BY 2.5, Platon by Domenico Cunego (1783), Wikimedia Commons, CC BY 4.0, Pomnik George'a Orwella w Londynie by JRennocks, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Pomnik Świtezianki nad wodami jeziora Świtez by MBI, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Pomnik Wokulskiego na stacji w Skierniewicach by Bartłomiej Bulicz, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Rydlówka Kgbo, Praca własna, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Secesyjna waza by Daderot, Wikimedia Commons, CCO 1.0, Seneka Starszy by Augurmm, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, S Sokrates by Domenico Cunego (1783), Wikimedia Commons, CC BY 4.0, Stiuki barokowe, Katedra św. Piotra w Trewirze by Holger Uwe Schmitt, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Św. Bernard z Clervaux José de Ribera (1634), by Ángel M. Felicísimo, Wikimedia Commons, CC BY 2.0, Św. Franciszek by Rostkol, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Tablica na dworcu warszawskim by Adrian Grycuk, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Tablica upamiętniająca Ignacego Rzeckiego by Adrian Grycuk, CC BY-SA 3.0, Tablica upamiętniająca Stanisława Wokulskiego by Adrian Grycuk, CC BY-SA 4.0, Teatr Wielki w Warszawie by Tilman2007, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Tomasz Leśniowski – fotografia Andrzeja Stasiuka, praca własna, CC BY-SA 4.0, Trzy Gracie Antonio Canova by unknown author, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Wenus z Milo by Livioandronico2013, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, Willa Savoye by Valueyou, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, Żołnierz-oswobodziciel by Sly07192909, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0

Pozostałe zdjęcia i grafiki – domena publiczna

DROGIE MATURZYSTKI, DRODZY MATURZYŚCI!

Matura pisemna z języka polskiego zyskała niedawno nieco inną formę niż dotychczas. Pod wieloma względami zadania z tej części egzaminu dojrzałości są podobne do zadań z ubiegłych lat, jednak wprowadzono także pewne zmiany. Aby więc pomóc wam jak najlepiej przygotować się do zbliżającego się egzaminu, w poniższym tekście zebraliśmy najważniejsze informacje dotyczące matury pisemnej z języka polskiego według nowej formuły.

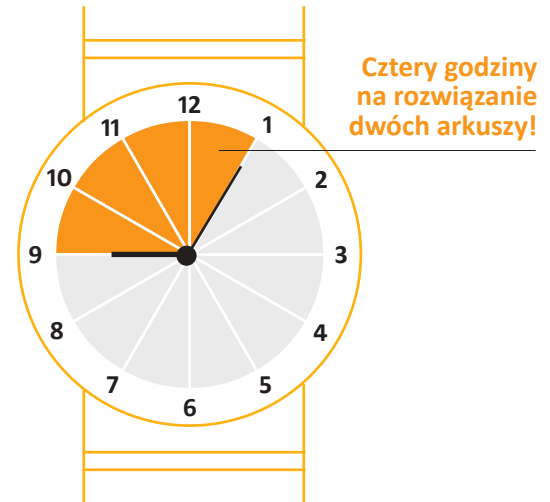
Do egzaminu pisemnego z języka polskiego na poziomie podstawowym musi przystąpić każdy maturzysta!

Czas i struktura egzaminu

Na egzaminie pisemnym z języka polskiego otrzymasz **dwa arkusze egzaminacyjne**.

- 1 Pierwszy z nich zawiera **różnego typu zadania** do rozwiązania.
- 2 Drugi to **wpracowanie** do napisania.

Czas na rozwiązanie obu arkuszy to 240 minut. Możesz sam wybrać, w jakiej kolejności nad nimi pracujesz – dostaniesz oba jednocześnie.

Bądź na bieżąco!

Wszystkie informacje z najnowszych informatorów znajdziesz pod tym adresem:

matura.greg.pl/polski

PORADY DLA MATURZYSTÓW

→ UCZ SIĘ SYSTEMATYCZNIE

Trzeba znać wszystkie lektury obowiązkowe i posiadać wiedzę o epokach literackich, teorii i historii literatury. Przyjdzie ci to bez trudu tylko wtedy, jeśli będziesz pracować regularnie, dlatego nie odkładaj nauki na koniec kwietnia.

→ CZYTAJ LEKTURY

Jeżeli masz notatki lub zeszyty z poprzednich klas, korzystaj z nich przy nauce, jeśli nie masz i nie pamiętasz lektury, przeczytaj ją ponownie lub sięgnij do naszych opracowań! Nie zakładaj, że tej lektury na pewno nie będzie – los bywa złośliwy.

→ WIERSZE SĄ WAŻNE

Poćwicz interpretację wierszy i uważaj na lekcjach, na których omawiana jest poezja. Fragmenty wierszy pojawią się na pewno w zadaniach – mogą to być wiersze, które przerabiałeś w szkole, ale mogą też być zupełnie ci nieznane. Rozumiemy, że możesz mieć ścisły umysł i nie znosić poezji, ale na maturze tego nie unikniesz, więc dobrze się przygotuj.

→ PISANIA MOŻNA SIĘ NAUCZYĆ

Jeżeli pisanie wypracowań nie jest twoją mocną stroną, to możesz potrenować. Znajdź w internecie tematy maturalne z poprzednich lat i regularnie pisz prace. W tej książce pod każdą lekturą są przykładowe tematy wypracowań – skorzystaj! Możesz dać je do oceny koleżance lub koledze, którzy są dobrzy z polskiego, rodzicom albo zaprzyjaźnionemu nauczycielowi polskiego, jeśli takiego masz.

→ POSZUKAJ POMOCY W NAUCE

Być może nie jesteś orłem z polskiego? Kupuj książki, które pomogą ci w nauce, umawiaj się na wspólną naukę z kolegami, poproś o pomoc rodziców lub rodzeństwo, jeśli są w tym dobrzy.

→ BEZ NERWÓW!

Nerwy nie pomagają się skupić i sprawiają, że zaczyna ci się wydawać, że niczego nie pamiętasz – mimo że w rzeczywistości dobrze się przygotowałeś i masz całą potrzebną wiedzę. Dlatego nie denerwuj się i nie wymyślaj katastroficznych wizji oblanej matury. Ucz się systematycznie – to podstawa, a przed samą maturą dobrze się wyspój, zjedz pożywne śniadanie i ruszaj śmiało do działania!

Powodzenia na egzaminie!

LISTA LEKTUR OBOWIĄZKOWYCH NA MATURZE

1. Jan Parandowski, *Mitologia*, część I: *Grecja*
2. Sofokles, *Antygona*
3. William Szekspir, *Makbet*
4. Molier, *Skąpiec*
5. Adam Mickiewicz, *Dziady* cz. III
6. Bolesław Prus, *Lalka*
7. Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
8. Stanisław Wyspiański, *Wesele*
9. Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*
10. Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
11. Albert Camus, *Dżuma*
12. George Orwell, *Rok 1984*
13. Sławomir Mrozek, *Tango*

Krótkie utwory literackie poznawane w całości i utwory literackie poznawane we fragmentach:

1. Biblia, w tym fragmenty:
Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Księgi Psalmów, Apokalipsy św. Jana
2. Homer, *Iliada* (fragmenty)
3. *Lament świętokrzyski* (fragmenty)
4. *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią* (fragmenty)
5. *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty)
6. Ignacy Krasicki, wybrana satyra
7. Adam Mickiewicz, wybrane ballady, w tym *Romantyczność*
8. Henryk Sienkiewicz, *Potop* (fragmenty)
9. Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (fragmenty)
10. Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (fragmenty)
11. Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu*
12. Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat* (fragmenty)
13. Marek Nowakowski, *Góra „Edek”* (z tomu *Prawo prerii*)
14. Andrzej Stasiuk, *Miejsce* (z tomu *Opowieści galicyjskie*)
15. Olga Tokarczuk, *Profesor Andrews w Warszawie* (z tomu *Gra na wielu bębenkach*)
16. Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (fragmenty)

Ponadto z zakresu szkoły podstawowej:

- Ignacy Krasicki, bajki
- Adam Mickiewicz, *Dziady* cz. II
- Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (księgi: I, II, IV, X, XI, XII)
- Aleksander Fredro, *Zemsta*
- Juliusz Słowacki, *Balladyna*

SPIS TREŚCI

ANTYK (STAROŻYTNOŚĆ)

31 Mitologia grecka

39 Homer
Iliada (fragmenty)

45 Sofokles
Antygona

55 Biblia

ŚREDNIOWIECZE

76 Lament świętokrzyski (fragmenty)

78 Pieśń o Rolandzie (fragmenty)

82 Rozmowa Mistrza Polikarpa
ze Śmiercią (fragmenty)

RENESANS (ODRODZENIE)

99 Jan Kochanowski
Odprawa posłów greckich

BAROK

118 Molier
Skąpiec

124 William Szekspir
Makbet

OŚWIECENIE

144 Ignacy Krasicki
Satyry (wybór)

ROMANTYZM

167 Adam Mickiewicz
Ballady i romanse (wybór)

170 Romantyczność

171 Lilije

173 Świtez

175 Adam Mickiewicz
Dziady cz. III

181 Adam Mickiewicz
Pan Tadeusz,
czyli ostatni zajazd na Litwie

187 Juliusz Słowacki
Balladyna

POZYTYWIZM

207 Bolesław Prus
Lalka

213 Henryk Sienkiewicz
Potop (fragmenty)

220 Fiodor Dostojewski
Zbrodnia i kara

MŁODA POLSKA

239 Władysław Stanisław Reymont
Chłopi (fragmenty)

246 Stanisław Wyspiański
Wesele

**DWUDZIESTOLECIE
MIĘDZYWOJENNE**

263 Witold Gombrowicz
Ferdydurke (fragmenty)

268 Stefan Żeromski
Przedwiośnie

**LITERATURA WOJNY
I OKUPACJI**

281 Tadeusz Borowski
Opowiadania

282 **Proszę państwa do gazu**

285 Gustaw Herling-Grudziński
Inny świat (fragmenty)

290 Hanna Krall
Zdążyć przed Panem Bogiem

WSPÓŁCZESNOŚĆ

307 Ryszard Kapuściński
Podróże z Herodotem (fragmenty)

312 Sławomir Mrozek
Tango

316 Marek Nowakowski
Górą „Edek”

318 Andrzej Stasiuk
Miejsce

321 Olga Tokarczuk
Profesor Andrews w Warszawie

325 Albert Camus
Dżuma

330 George Orwell
Rok 1984

CO TO JEST NOTATKA SYNTETYZUJĄCA?

Notatka syntetyzująca pojawi się w Arkuszu 1. jako jedno z zadań. Czym ona jest i jak ją napisać? Najpierw trzeba wiedzieć, co to w ogóle jest synteza.

Synteza – połączenie w całość kilku elementów, wyciągnięcie wniosków i punktów wspólnych z kilku mniejszych elementów.

Oznacza to innymi słowy, że pojawi się **zadanie, w którym będzie trzeba przedstawić ogólne wnioski dotyczące dwóch tekstów** znajdujących się w arkuszu egzaminacyjnym. To jest bardzo proste, musisz tylko uwzględnić określone kroki postępowania.

- 1 Przeczytaj dokładnie temat notatki i zastanów się, o czym masz napisać.
- 2 Przeczytaj dokładnie oba teksty, których dotyczy zadanie.
- 3 Zastanów się, co w kwestii poruszonej w temacie notatki mówi pierwszy tekst.
- 4 Zastanów się, co w kwestii poruszonej w temacie notatki mówi drugi tekst.
- 5 Porównaj stanowiska obu autorów. Czy to takie same stanowiska, czy może przeciwstawne? Czy są punkty wspólne – jakie? Czy są różnice – jakie?
- 6 Uporządkuj swoje wnioski i napisz notatkę tak, by przedstawić w niej ogólny wniosek dotyczący tego, jak oba teksty wiążą się z tematem notatki, oraz oba stanowiska autorów tekstów, ze wskazaniem na różnice lub podobieństwa.

Twoja notatka powinna **liczyć 60–90 słów, być zwięzła, spójna i logiczna**. Pisz krótko i na temat, przedstaw tylko najważniejsze wnioski, używaj własnych słów. **Nie cytuj tekstów z arkusza.**

ELEMENTY RETORYKI

Retoryka (gr. *rhetoreia* – wymowa) – sztuka mówienia i wymowy, krasomówstwo.

Retoryka rozwinęła się w starożytności i odrodziła w okresie renesansu. Szczególną rolę odgrywała w życiu społecznym i politycznym starożytnej Grecji i Rzymu. Formułowała **reguły dotyczące kompozycji** oraz **doboru środków stylistycznych** w zależności od tematu i celu wypowiedzi. Dawne teorie literackie rozwijały się w bliskim związku z retoryką, a wiele gatunków się z niej wywodziło. Współcześnie chwytły retoryczne stosowane są w konstruowaniu przemówień i wystąpień publicznych oraz wypowiedzi pisemnych.

Antyk (Starożytność)

NAZWA

Rozpoczynając dzieje kultury śródziemnomorskiej epokę nazywamy **antykiem**. Nazwa ta wywodzi się z języka łacińskiego, w którym słowo *antiquus* oznacza „dawny”. Dzisiaj terminu „antyk” używamy dla określenia starożytnej cywilizacji i kultury grecko-rzymskiej. Drugim, równorzędnym określeniem tych czasów jest starożytność.

CHRONOLOGIA

Antyk to epoka w dziejach cywilizacji grecko-rzymskiej. **Za jej początek w cywilizacji greckiej przyjmuje się wynalezienie pisma – IV tysiąclecie p.n.e.** Wcześniej tradycję i poezję przekazywano ustnie, dlatego wydarzenie to było przełomowe dla całej ludzkiej cywilizacji – umożliwiało utrwalenie jej dorobku i przekazanie potomnym.

Cywilizacja europejska korzystała wówczas z dorobku kultur rozwiniętych w basenie Morza Śródziemnego, wzdłuż wielkich rzek (Nilu, Eufratu i Tygrysu) oraz na Bliskim Wschodzie, m.in. babilońskiej, sumeryjskiej, egipskiej i fenickiej. Dalszy rozwój społeczeństw opierał się w dużej mierze na wyznawanej religii – przeważał politeizm, natomiast Izrael wykształcił wierzenia monoteistyczne (judaizm).

Trudny do określenia jest moment końca epoki. Najczęściej przyjmuje się, że **antyk wygasł między IV a VI wiekiem naszej ery (n.e.). Umowną datą jest rok 476 n.e.** Wówczas Rzym został zdobyty przez wojska germańskie pod wodzą Odoakra, tym samym upadło Cesarstwo Zachodniorzymskie. To, co wydarzyło się później, zaliczamy już do wczesnego średniowiecza.

Podział antyku grecko-rzymskiego

OKRES ARCHAICZNY (VIII–VI w. p.n.e.)	Wówczas tworzyli: Homer , Tyrteusz (autor elegii patriotycznych; od jego imienia wywodzi się nazwa liryki tyrtejskiej , czyli poezji, która skłania do walki o ojczyznę), Ezop (twórca bajek zwierzęcych), Anakreont (poeta, który układał pieśni będące pochwałą uczt i zabaw; takie utwory – pisane później np. przez Jana Kochanowskiego – nazywa się od imienia Greka anakreontykami), Safona (najwybitniejsza poetka świata antycznego).
OKRES KLASYCZNY (V–IV w. p.n.e.)	Czas, w którym tworzyli trzej wielcy greccy tragicy: Ajschylos , Sofokles (autor <i>Antygony</i> i <i>Króla Edypa</i>) i Eurypides . Działał wówczas słynny retor – Demostenes . Rozwijała się sztuka (wtedy tworzył rzeźbiarz Poliklet). Dlatego V w. p.n.e. określa się „ złotym wiekiem ” antycznej Grecji . Ustrój demokratyczny, w którym można się spierać, przekonywać do swoich racji, wpłynął na rozwój retoryki.
OKRES HELLENISTYCZNY (III–I w. p.n.e.)	Tworzył wówczas między innymi Teokryt (autor sielanek, bukolik, tzn. utworów opisujących szczęśliwe życie pasterzy w Arkadii).
OKRES RZYMSKI (I w. p.n.e.)	Tworzyli wtedy najwybitniejsi rzymscy poeci: Horacy (autor pieśni i ód, także wierszowanego traktatu o poezji <i>List do Pizonów</i>), Owidiusz (autor poematu epickiego <i>Metamorfozy</i>), Wergiliusz (autor eposu pt. <i>Eneida</i> , czyli dalszego ciągu historii o wojnie trojańskiej; utwór ten opowiada o losach Eneasza, który opuszcza Troję po jej upadku i zakłada państwo na Półwyspie Apenińskim).

Ważnym źródłem informacji o polskim średniowieczu są kroniki historyczne, pisane przez polskich kronikarzy (Gall Anonim, Wincenty Kadłubek, Janko z Czarnkowa, Jan Długosz).

Periodyzacja średniowiecza w Polsce

FAZA I	średniowiecze wczesne (X–XIII w.)
FAZA II	rozkwit średniowiecza (XIV w.)
FAZA III	zmierzch średniowiecza (XV w. i początek XVI w.)

Porównanie chronologii średniowiecza europejskiego i polskiego

WIEKI	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI
Europa	wczesne średniowiecze						rozkwit średniowiecza			zmierzch średniowiecza		
Polska						wczesne średniowiecze			rozkwit średniowiecza	zmierzch średniowiecza		

FILOZOFIA

Filozofia średniowieczna była **nierozerwalnie połączona z religią chrześcijańską**. Nurty filozoficzne zajmowały się kwestiami teologicznymi, a jednocześnie stawały się podstawami nauczania Kościoła.

Teologia – dziedzina wiedzy, która bada naturę Boga oraz Jego relacje ze światem i ludźmi.

Bardzo istotna była **scholastyka** – kierunek filozoficzny oparty na przekonaniu, że **prawdy wiary można wytłumaczyć przy użyciu logicznego myślenia** (termin ten należy rozumieć jako „filozofia szkolna”). Prawdy wiary traktowano jako objawione przez Boga, czyli niewymagające udowadniania ich prawdziwości – jednak można było je rozumowo uzasadnić; również **dowody na istnienie Boga opierano na logicznym myśleniu i wnioskowaniu**. W dyskusji używano sylogizmów, czyli schematów logicznych polegających na wnioskowaniu z dwóch przesłanek o trzeciej (jeśli każde A = B, a każde B = C, to każde A = C).

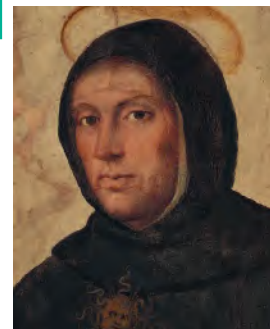
Najważniejsze średniowieczne kierunki filozoficzne to:

- AUGUSTYNIZM** – nawiązywał do koncepcji wczesnochrześcijańskiego filozofa, św. Augustyna (354–430). Studiował on filozofię starożytną, gdyż uważał, że jej znajomość jest pomocna w rozumieniu Biblii. Jego najważniejsze dzieło to *Wyznania*. **Augustynizm był do XIII w. oficjalną filozofią Kościoła katolickiego**, później jego miejsce zajął tomizm. U podłoża augustynizmu leżało przekonanie, że człowiek jest jednostką rozpaczliwie poszukującą Boga, zawieszoną między niebem a Ziemią. Wynikiem tej sytuacji jest **wieczne rozdarcie człowieka między dobrem i złem, między potrzebami ducha i potrzebami ciała**, poczucie niepewności własnych losów. Święty Augustyn twierdził, że **celem życia jest poznanie Boga, świata i swojej duszy** (pierwsze z nich możliwe jest tylko na drodze oświecenia, łaski – iluminacji, nie jest to wykonalne drogą rozumową). Według tej filozofii człowiek może znaleźć prawdziwe szczęście jedynie w miłości do Boga, od którego zależy los ludzki. To On decyduje, komu będzie dane szczęście poznania duszy i Bożej koncepcji zbawienia świata. Miernikiem wartości człowieka są wyznawane przez niego wartości i bogactwo jego życia wewnętrznego. Augustynizm wywarł ogromny wpływ na kształtowanie się świadomości człowieka średniowiecza – zgodnie z duchem epoki przeciwstawił wartości duchowe (trwałe, obszar świętości,

a więc *sacrum*) dobrom materialnym (przemijającym, stanowiącym obszar grzechu, a więc *profanum*). Święty Augustyn dał też odpowiedź na pytanie o **naturę zła – stwierdził, że nie zostało ono stworzone przez Boga, lecz jest brakiem dobra**. Bóg jest istotą wszechmogącą i może stworzyć wszystko, ale ponieważ jest też absolutnym dobrem, to wszystkie tworzone przez Niego rzeczy są ze swej natury dobre.

- **TOMIZM** – kierunek przeciwstawiający się augustynizmowi. Za jego twórcę uważa się dominikanina, św. Tomasza z Akwinu (1225–1274), który przystosował filozofię Arystotelesa do potrzeb teologii chrześcijańskiej. Był autorem *Summy teologicznej* – wielkiego dzieła teologicznego liczącego 35 tomów, które w średniowieczu uważano za najważniejszy utwór po Biblii. **Od 1879 r. tomizm uznawany jest za oficjalną doktrynę Kościoła katolickiego**. Zasadniczą różnicą między augustynizmem a tomizmem jest spojrzenie na miejsce człowieka w świecie, na jego relację z Bogiem. O ile augustynizm można określić jako filozofię „dramatyczną”, o tyle tomizm ma charakter harmonijny. Święty Tomasz twierdził, że **każdy człowiek znajduje się na ściśle określonym szczeblu drabiny bytów. Jest to miejsce wskazane przez Boga**, bowiem wszystko w świecie dzieje się z Jego woli. Jeżeli jednostka ludzka właściwie pojmuje swe przeznaczenie, musi się starać wznieść wyżej, jednocześnie walcząc z pokusami upadku. **Uznanie swego miejsca za właściwe zapobiega wewnętrznym rozdziarcom**, sprzyja poczuciu bezpieczeństwa, wewnętrznego ładu i harmonii. Święty Tomasz uważał, że drabina bytów jest ściśle hierarchiczna – najwyżej znajduje się Bóg, niżej aniołowie, a najniżej ludzie. Człowieka uznawał za szczególny rodzaj bytu, złożonego z materii i ożywiającego ją ducha. Święty Tomasz twierdził też, że **istnienie Boga można udowodnić rozumowo** (przedstawił pięć rozumowych dowodów).

- **FRANCISZKANIZM** – stworzony przez św. Franciszka z Asyżu (1181/1182–1226). W zasadzie trudno mówić w jego przypadku o typowym, skonkretyzowanym systemie filozoficznym. Franciszkanizm formułuje postulat **wiary radośnej, prostej, płynącej z głębi serca**. Opiera się na wszechogarniającej miłości do świata i wszelkiego stworzenia. Według św. Franciszka kochać należy nie tylko Boga i ludzi, ale każdą żywą istotę, każde zwierzę, drzewo czy kwiat – wszystkie stworzenia to „rodzeństwo” człowieka, stąd głębokie poczucie pokrewieństwa z przyrodą. Miłość rozumiana jest zgodnie z dosłownie pojmowanym ewangelicznym **nakazem miłosierdzia, pokory, ubóstwa i braterstwa**. Drogą do świętości jest **skromne, ubogie życie i wyrzeczenie się pogoni za dobrami materialnymi**. Święty Franciszek zapoczątkował wielki ruch odnowy moralnej w świecie pełnym zepsucia i uważany jest za **pierwszego reformatora Kościoła katolickiego** ogarniętego kryzysem moralnym, religijnym i etycznym. Święty Franciszek nie pozostawił po sobie traktatów teologicznych, natomiast pięknym świadectwem franciszkanizmu jest powstały we Włoszech w XIV w. zbiór legend z życia tego świętego i jego towarzyszy: *Kwiatki św. Franciszka z Asyżu* (przełożony na język polski dopiero w XX w. przez Leopolda Staffa).

- **MISTYCYZM** – zapoczątkowany przez św. Bernarda z Clervaux (1090–1153) nurt oraz postawa życiowa polegająca na **dążeniu do bezpośredniego spotkania z Bogiem jeszcze za życia**, do doświadczenia Jego obecności na skutek osiągnięcia tak **wysokiego poziomu duchowego**, by umożliwić doświadczenia transcendentne (pozaśmysłowe). W tym podejściu celem życia jest doświadczenie obecności Boga, a miarą wartości człowieka – jego rozwój duchowy.

ARCHITEKTURA

Podobne cechy, jak w malarstwie, są też wyraźnie widoczne w barokowej architekturze. Powstające wtedy budowle były niezwykle bogato zdobione, stosowano **rozbudowaną ornamentykę, liczne detale architektoniczne, rzeźby itp.** Budowano często na planie wieloboku, koła albo elipsy, często dodawano kopuły z nadbudówkami. Powstawały **monumentalne kościoły i katedry** (co miało też związek z kontrreformacją), zaś w budownictwie świeckim **luksusowe rezydencje i pałace**. Cechy charakterystyczne to: obfitość zdobień, zwłaszcza kolumn, często spiralnie skręconych, kopuły, pilastry (ozdobne płaskie filary wystające ze ścian) i tympanony (pola nad drzwiami wypełnione płaskorzeźbami), attyki, wielkie okucia. Wnętrza dekorowano stiukami, rzeźbami, obrazami.

Barokowa Bazylika św. Piotra w Rzymie z zewnątrz i wewnątrz

Kościół Santa Maria della Salute w Wenecji

Zwinger w Dreźnie (Pawilon Wałowy) – zespół architektoniczny z późnego baroku

Pilaster – płaski filar występujący na powierzchni ściany, nieznacznie przed nią wysunięty; może być elementem konstrukcyjnym budynku lub pełnić tylko funkcję dekoracyjną.

Tympanon – trójkątne lub półokrągłe pole nad drzwiami, wypełnione płaskorzeźbami.

Attyka – ozdobna ścianka lub balustrada wieńcząca ścianę budynku i osłaniająca dach.

Stiuk – rodzaj szlachetnego tynku imitującego wyglądem kamień szlachetny (np. marmur), który nakłada się na wewnętrzne ściany budynków i wykonuje z niego zdobienia typu płaskorzeźby, niewielkie rzeźby itp.

Stiuki barokowe w Katedrze św. Piotra w Trewirze (Niemcy)

LITERATURA BAROKU

Literatura baroku wykazuje podobne cechy jak sztuka baroku – operuje **bogatym, pełnym środków stylistycznych językiem**, używa rozbudowanej **metaforyki i symboliki**, często dąży do zaskoczenia, zdziwienia lub zszokowania czytelnika. Oddaje też dualistyczną atmosferę epoki, gdyż z jednej strony często pojawia się w niej tematyka religijna, metafizyczna, z drugiej zaś wiele miejsca poświęcone jest sprawom ziemskim, fizycznej miłości, uciechom i rozrywkom życia. Ze względu na dążenie do zaskoczenia czytelnika pojawiły się w niej **dwa nurty poetyckie charakterystyczne dla epoki**:

- **MARINIZM** – nazwa nurtu pochodzi od nazwiska włoskiego poety, Giambattisty Marina. Marinizm był kierunkiem poetyckim, w którym duże znaczenie miała strona formalna. Według marinistów utwór poetycki miał **zaskakiwać niezwykłością formy i olśniewać czytelnika swym pięknem**. Marinizm to **poezja salonowa, dworska, błyskotliwa i intelektualna**, choć można spotkać się z zarzutami, że treść tych utworów jest często błaha, nierzadko frywolna. Częstym elementem poezji marinistycznej był koncept. W Polsce mistrzem poezji marinistycznej był Jan Andrzej Morsztyn.
- **KONCEPTYZM** – nazwa pochodzi od włoskiego słowa *concetto*, czyli pomysł. Koncept był to **niezwykły, zaskakujący pomysł użyty w wierszu, który powinien zaskoczyć czytelnika**, olśnić go i wprowadzić w zachwyt. Konceptyzm kształtował się w literaturze hiszpańskiej (jego tamtejsza odmiana nosiła nazwę gongoryzmu – od nazwiska poety Luisa de Gongory – lub kultyzmu) oraz włoskiej. Konceptyzm silnie oddziaływał na literaturę europejską. Zdaniem ówczesnych teoretyków konceptu wiersz powinien zaskoczyć czytelnika, olśnić go i wprowadzić w zachwyt za pomocą jakiegoś niezwykłego, zaskakującego pomysłu.

Ignacy Krasicki

Biografia autora

Ignacy Krasicki urodził się 3 II 1735 r. w Dubiecku nad Sanem jako najstarszy syn Jana Krasickiego, kasztelana chełmskiego oraz Anny ze Starzechowskich. Wcześniej osierocony przez ojca Ignacy dostał się pod opiekę spowinowaconego z rodziną Krasickich Franciszka Salezego Potockiego, uznawanego za najpotężniejszego i najmajątniejszego pana na Rusi. Wyznaczoną już przez rodziców drogę do kariery kościelnej Ignacy Krasicki zaczął od zdobywania wykształcenia; najpierw (w latach 1743–1750) w kolegium jezuickim we Lwowie, a później (w latach 1751–1754) w seminarium księży misjonarzy przy kościele Świętego Krzyża w Warszawie.

W roku 1759 Krasicki przyjął święcenia kapłańskie, później wyjechał na wyższe studia teologiczne do Rzymu. W tym czasie zwiedził Francję, zawitał też do Paryża. We Włoszech przebywał do roku 1761, głównie na koszt Franciszka Salezego Potockiego. Krasicki szybko znalazł się w kręgu najbliższych współpracowników Stanisława Augusta Poniatowskiego, otrzymując godność „kapelana Jego Królewskiej Mości”. Z ogromnym entuzjazmem i zaangażowaniem włączył się w prace mające na celu propagowanie oświeceniowego światopoglądu – dowodem tego może być ogrom wysiłków, jaki włożył w redagowanie powstałego w 1765 r. czasopisma „Monitor”. W roku 1765 został prezydentem trybunału małopolskiego, w roku 1766 otrzymał prawo obywatelstwa w Prusach Królewskich oraz biskupstwo warmińskie, a wraz z nim godność senatora i tytuł książe. Osiadł wówczas w Lidzbarku Warmińskim (późniejszym Heilsbergu), skąd jako senator przyjeżdżał do Warszawy, biorąc czynny udział w życiu towarzyskim i literackim stolicy oraz bywając na słynnych obiadach czwartkowych. Zamiłowanie do luksusu, wystawnego życia i smacznych potraw stało się przyczyną kłopotów finansowych, które trapiły Krasickiego do końca życia. W 1795 r. został arcybiskupem gnieźnieńskim, wtedy też przeniósł się do swych nowych rezydencji w Łowiczu i Skierniewicach. Zmarł 14 III 1801 r. w Berlinie. Pochowano go w kościele św. Jadwigi, skąd w roku 1829 jego ciało zostało przewiezione do Polski i złożone w katedrze gnieźnieńskiej.

Charakterystyka twórczości

Ignacy Krasicki jest autorem m.in. licznych bajek i satyr, licznych utworów poetyckich, sławnego *Hymnu do miłości ojczyzny* (który był uważany za hymn Polski do czasu powstania *Mazurka Dąbrowskiego*), a także poematów heroikomicznych *Myszeida*, *Monachomachia* i *Antymonachomachia*. Jego utwory w pełni realizowały główną oświeceniową zasadę twórczości „ucząc – bawić, bawiąc – uczyć”, ponieważ mają zwykle lekką, rozrywkową formę (bajka, satyra), ale poruszają istotne problemy, krytykują wady i nieodpowiednie zachowania, propagują idee oświeceniowe, walczą z zacofaniem i ciemnotą.

SATYRY (wybór)

Wydane w dwóch księgach (w roku 1779 i 1784) *Satyry* Krasickiego obnażają i ośmieszają liczne wady społeczeństwa polskiego: pijaństwo, skłonność do hazardu, zacofanie i ciemnotę szlachty, brak krytycyzmu w stosunku do przejmowanej obcej kultury.

Satyra – utwór synkretyczny, posiadający cechy epiki oraz dramatu; za cel stawia sobie piętnowanie i ośmieszanie ludzkich przywar, wad, zachowań, a także obyczajów, polityki, konkretnych stanowisk, grup społecznych, idei, zjawisk lub stosunków społecznych. Posługuje się komicznym wyolbrzymieniem oraz ironią. Ukazuje świat w krzywym zwierciadle, choć nie daje gotowych rozwiązań.

CECHY GATUNKOWE SATYR

- karykaturalność postaci, deformacja przedstawionej rzeczywistości w celu wyjaszczenia zjawisk negatywnych
- typowość, uogólnienie osób i zjawisk
- ośmieszanie, negacja zjawisk i postaw (a nie konkretnych osób)
- brak postawy mędrca i sędziego, tylko wzór ironicznego nauczyciela proponującego umiar i rozwagę
- obiektywna krytyka wad
- wykorzystanie różnych typów komizmu (sytuacyjny, słowny, postaci), ironii i groteski
- poruszanie aktualnych tematów społecznych, politycznych, obyczajowych
- zakończenie puentą, będącą wnioskiem i mającą skłonić do zastanowienia

Do króla

Jest to **satyra dedykacyjna, pozornie sprzeczna z założeniami gatunku** (satyra powinna ośmieszać, atakować opisywane osoby lub ich postęпки i cechy charakteru). Utwór *Do króla*, przy pobieżnym odczytaniu, może zostać uznany za atak na króla Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz krytykę sposobu, w jaki rządzi państwem. **Podmiotem lirycznym jest typowy XVIII-wieczny Sarmata**, szlachcic niechętny królowi i wszelkim reformom Rzeczypospolitej. **Stawia królowi pięć kardynalnych zarzutów**, pokrywających się z tymi, które wysuwali wobec Stanisława Augusta niechętni mu magnaci.

Portret Stanisława Augusta z klepsydrą, Marcello Bacciarelli (1793)

ZARZUT	CYTAT	WYJAŚNIENIE
brak królewskiego pochodzenia	<i>Tyś królem, czemu nie ja? (...) Czemuż bym nie mógł osieść na twojej stolicy?</i>	Magnatów oburzało szczególnie mocno, że władca Rzeczypospolitej nie pochodzi z rodu królewskiego, że jest tylko szlachcicem i w dodatku Polakiem z pochodzenia.
Polak	<i>Jesteś królem – byłeś przedtem mości panem, To grzech nieodpuszczony (...). Źle to więc, żeś jest Polak; źle, żeś nie przychodzić...</i>	
młody wiek	<i>(...) oto młodyś jeszcze. Pięknież to, gdy na tronie sędziwość się mieści. Tyś nań wstąpił mający lat tylko trzydzieści, Bez siwizny, bez zmarszczków...</i>	Stanisław August w momencie elekcji (1764 r.) miał 32 lata, magnaci uważali, że to za mało.
spokój i opanowanie	<i>Król nie człowiek. To prawda, a ty nie wiesz o tym (...). Chcesz, by cię kochali? Niech się raczej boją. Cóżeś zyskał dobrocią, łagodnością swoją?</i>	Magnaci zarzucali królowi zbyt dużą łagodność w sposobie sprawowania rządów.
wykształcenie i wychowanie	<i>Księgi lubisz i w ludziach kochasz się uczonych. I to źle.</i>	Magnaci uważali, że król posiada zbyt wysokie wykształcenie i zanedbano naukę i kulturę w kraju.

MOTYWY

PATRIOTYZM	<ul style="list-style-type: none"> bohaterowie to patrioci, więźniowie skazani za nielegalną antyrosyjską działalność
BUNT	<ul style="list-style-type: none"> bunt przeciwko zaborcy – ludzie nie ustają w działaniach mimo niesprzyjającej sytuacji bunt Konrada przeciwko Bogu
MESJANIZM	<ul style="list-style-type: none"> „Polska Chrystusem narodów” – koncepcja mówiąca o szczególnej roli Polski w dziejach świata, jako narodu wybranego, którego cierpienie rozpocznie proces moralnego odrodzenia świata
WŁADZA	<ul style="list-style-type: none"> władza tyrańska – okrutne rządy cara władza poety nad narodem – Konrad pragnie być przewodnikiem narodu walka dobra ze złem o władzę nad człowiekiem, o jego duszę (Konrad) podporządkowanie władzy – niektórzy Polacy wolą zrezygnować z polskości zamiast walczyć o nią
POEZJA	<ul style="list-style-type: none"> Konrad jako poeta romantyczny – chociaż stawia się na równi z Bogiem, to nie potrafi porwać narodu, nie zostaje zrozumiany przez odbiorców
BÓG	<ul style="list-style-type: none"> Bóg według Konrada – milczący i nieczuły na krzywdę ludzi władca świata Bóg według księdza Piotra – sprawiedliwy i miłosierny Pan, którego wyrokowi należy ufać

Przykładowe tematy wypracowań maturalnych

W tego rodzaju tematach możesz wykorzystać III część *Dziadów*:

- *Rola poety w dziejach narodu*
- *Motyw buntu w literaturze*
- *Dzieło literackie jako odbicie wydarzeń historycznych*
- *Motyw przemiany bohatera*
- *Czym dla człowieka jest wolność?*

KONTEKSTY I NAWIĄZANIA

KONTEKST LITERACKI	Kordian J. Słowackiego	widzenie Kordiana na Mont Blanc – Winkelried – symbol właściwej postawy wobec zaborcy
	Nie-Boska komedia Z. Krasińskiego	walka dobra ze złem o ludzką duszę; zło reprezentowane jest przez rewolucjonistów, ich przywódca ostatecznie uznaje zwycięstwo Chrystusa będącego symbolem dobra
	wiersze K.K. Baczyńskiego (Pokolenie, Z głową na karabinie)	poeta ukazuje losy młodych ludzi zmuszonych do wyboru między wartościami wyższymi a walką za ojczyznę, która wiąże się z ich odrzuceniem
	Zbrodnia i kara F. Dostojewskiego	główny bohater, Raskolnikow, uznaje, że jednostka wybitna ma prawo czuć się kimś lepszym niż inni ludzie i być ponad moralnymi zasadami; kiedy w imię tych przekonań dopuszcza się morderstwa, dociera do niego, jak bardzo się mylił
KONTEKST ARTYSTYCZNY	twórczość Artura Grottgera	Adam Mickiewicz ukazał cierpiącą matkę – panią Rollisonową; Artur Grottger wykorzystywał motyw Matki-Polki, ukazując na przykład kobietę nad zwłokami syna – powstańca (<i>Na pobojowisku</i> – cykl <i>Polonia</i>)

Adam Mickiewicz

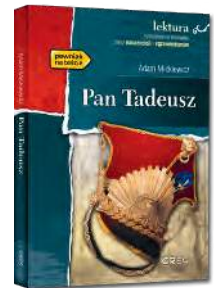
PAN TADEUSZ, CZYLI OSTATNI ZAJAZD NA LITWIE

! **Przypomnij
sobie przed
maturą!**

- Rodzaj literacki: **epika**
- Gatunek literacki: **epopeja**

Geneza utworu:

Do napisania poematu epickiego *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie* zainspirowały Mickiewicza prawdopodobnie **barwne gawędy szlacheckie** z czasów I Rzeczypospolitej, opowiadane przez hrabiego **Henryka Rzewuskiego**. Ich bohaterem był fikcyjny szlachcic z Litwy – Seweryn Soplica. (Opowiadania te zostały spisane i wydane później pod tytułem *Pamiętki Soplicy*). Inni badacze wskazują, że do napisania utworu, który przypominałby Polakom utraconą ojczyznę i budził nadzieję na jej odzyskanie, skłoniły Mickiewicza **spory wewnątrz Wielkiej Emigracji** (masowa emigracja Polaków po upadku powstania listopadowego do Francji, Stanów Zjednoczonych oraz Anglii, mająca charakter polityczno-patriotyczny). Epopeja powstała w latach **1832–1834** w Paryżu i była ostatnim wielkim dziełem poety.

Wyjaśnienie tytułu

Pełny tytuł epopei brzmi: *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie: historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*.

Pan Tadeusz to syn głównego bohatera, Jacka Soplicy; zaś **zajazd** (dawniej: zbrojny napad szlachty w celu wyegzekwowania wyroku sądowego) na dwór Sędziego Soplicy zorganizowany przez Hrabiego za namową Gerwazego stanowi **punkt zwrotny akcji**. Ponadto w tytule został zaznaczony **czas akcji** (lata 1811, 1812), **tematyka** (rzecz będzie dotyczyć szlachty) oraz **forma dzieła** (12 ksiąg pisanych wierszem). Umieszczenie w tytule imienia bohatera drugoplanowego – przedstawiciela młodego pokolenia Sopliców – sugeruje, że poeta wiązał nadzieje na odrodzenie Polski nie z ideałami sarmackimi, lecz z polskimi ułanami, walczącymi u boku Napoleona Bonapartego.

O czym jest ta książka?

Poemat ma kilka wątków:

- **szczęśliwa miłość Tadeusza Soplicy i Zosi Horeszkówny** – poprzedzona perypetiami miłosnymi Tadeusza i Telimeny, a zakończona zaręczynami Tadeusza z Zosią i ogłoszeniem przez młodych zniesienia pańszczyzny w ich włościach
- **nieszczęśliwa miłość Jacka Soplicy i Ewy Horeszkówny** – na przeszkodzie związku stanął ojciec Ewy, stolnik Horeszko, dla którego Jacek Soplica nie był odpowiednim kandydatem do ręki córki; podczas najazdu Moskali na zamek Jacek korzysta z okazji i w afekcie zabija znenawidzonego Stolnika, a Klucznik Horeszków, Gerwazy, poprzysięga zemstę na rodzie Sopliców; Ewa zostaje przez ojca wydana za kasztelanica (później decyduje się wyjechać z mężem na zesłanie, pozostawiając pod opieką krewnych córeczkę – Zosię)

Wojski z rogiem, Kazimierz Alchimowicz (1907)

George Orwell

ROK 1984

- Rodzaj literacki: **epika**
- Gatunek literacki: **antyutopia**

Biografia autora

George Orwell żył w latach 1903–1950. W rzeczywistości nazywał się Eric Arthur Blair, a George Orwell to jego pseudonim literacki. Był znanym angielskim pisarzem, felietonistą i krytykiem literackim. Uczył się w elitarnych angielskich szkołach, pracował jako policjant, chwycił się wielu rozmaitych zawodów i często zmieniał miejsca zamieszkania. Walczył w hiszpańskiej wojnie domowej w latach 1936–1937 przeciwko komunistom, za co był potem ścigany i musiał się ukrywać. Aktywnie krytykował politykę sowiecką wobec Polski w trakcie powstania warszawskiego i postawę świata zachodniego. Pisarz zmarł w dość młodym wieku na gruźlicę. Zadebiutował wydaną pod pseudonimem powieścią autobiograficzną *Na dnie w Paryżu i w Londynie* (1933). Dwa najbardziej znane jego utwory – *Folwark zwierzęcy* i *Rok 1984* – powstały jako wyraz jego skrajnie antytotalitarnych poglądów.

Geneza utworu

Rok 1984 został napisany w 1949 r. **pod wpływem przeżyć i doświadczeń Orwella podczas jego uczestnictwa w wojnie domowej w Hiszpanii**, gdzie zetknął się w praktyce ze sposobami działania reżimu komunistycznego.

Wyjaśnienie tytułu

Powieść, której akcja toczy się w przyszłości, powstała w roku 1948. Dwie ostatnie cyfry tytułu są celowym odwróceniem tej daty. Świat przedstawiony w powieści jest przepowiednią czy też ostrzeżeniem, do czego mogą doprowadzić rządy totalitarne za około czterdzieści lat, a więc w niedalekiej przyszłości.

O czym jest ta książka?

Rok 1984 to **antyutopia**, czyli powieść, która przedstawia świat oparty na przewidywaniach skrajnie negatywnego rozwoju zjawisk i tendencji społecznych i politycznych współczesnych autorowi. Orwell prezentuje **wizję świata zdominowanego przez systemy totalitarne**, będące różnymi wariantami komunizmu (w powieści: socang, Neobolszewizm, kult śmierci). W tym świecie przeciętny urzędnik Ministerstwa Prawdy, Winston Smith, pod wpływem przypadkowego zakupu zeszytu sprzed rewolucji zaczyna zastanawiać się nad światem i Partią. Poznaje Julię i zakochuje się w niej, rozpoczynają potajemne spotkania i zostają kochankami – narażają tym samym życie, ponieważ w świecie powieści miłość i seks z miłości są zakazane i karane. Dowiadują się o istnieniu tajnej organizacji opozycyjnej o nazwie Bractwo i postanawiają do niej wstąpić, jednak to okazuje się prowokacją Milicji Myśli, wyłapującej nieprawomyślnych obywateli, i obydwójce trafiają do lochów Ministerstwa Miłości. Tam spotykają swojego informatora z Bractwa, który jest w rzeczywistości wysokim urzędnikiem Partii. Oboje zostają poddani wymyślnym torturom i indoktrynacji, z których wychodzą całkowicie złamani – nie czują już nic do siebie wzajemnie, a jedynym żywym uczuciem jest miłość do Wielkiego Brata.

Powieść jest **ostrzeżeniem przed systemami totalitarnymi**, przedstawia świat poddany całkowitej, totalitarnej kontroli, w którym nie ma miejsca na jakąkolwiek wolność, indywidualność, moralność, a Partia kontroluje każdą dziedzinę życia obywateli. Smith jest przygnębiającym **przykładem bezsilności jednostki wobec potężnego zła reprezentowanego przez Partię**. Jest to wizja pesymistyczna – los bohatera wyraża tragiczną klęskę humanizmu wobec zbrodniczej idei opartej na żądzy władzy i sprawującej rządy za pomocą strachu i aparatu ucisku.

Czas i miejsce akcji

Akcja powieści toczy się w Londynie, w państwie o nazwie Oceania, w 1984 r. (w momencie pisania powieści była to przyszłość). Wydarzenia rozpoczynają się 4 kwietnia, lecz nie wiadomo, kiedy się kończą, ponieważ bohater traci poczucie czasu.

Świat przedstawiony utworu

W świecie przedstawionym powieści nie istnieją państwa narodowe, świat podzielony jest między trzy mocarstwa o różnych odmianach rządów totalitarnych. Oceania obejmuje obie Ameryki, południową Afrykę, Wielką Brytanię i Australię, obowiązujący system polityczny to socang, czyli rozwinięty socjalizm. Londyn znajduje się w strefie określanej jako Pas Startowy 1.

Głównym rywalem Oceanii jest Eurazja, czyli Związek Radziecki, Europa i Turcja, z Neobolszewizmem jako obowiązującą ideologią. Trzecie, najmniejsze mocarstwo to Orientazja, obejmująca Chiny i pomniejsze kraje azjatyckie, gdzie obowiązuje kult śmierci. Na świecie trwa permanentna wojna, w której Oceania sprzymierza się na zmianę z jednym z pozostałych mocarstw przeciwko drugiemu. W rzeczywistości służy to utrzymaniu społeczeństwa w nędzy uniemożliwiającej mu zbuntowanie się oraz przekserowaniu na zewnątrz niezadowolenia, a nawet jest możliwe, że w rzeczywistości nie ma żadnej wojny, a wszystkie medialne doniesienia i realne bombardowania miast są tylko działaniami propagandowymi, mającymi wmówić obywatelom, że ma miejsce wojna, i wytłumaczyć straszliwą biedę czynnikami zewnętrznymi.

Sowiecki plakat propagandowy z lat 30. XX w. – „2 + 2 + entuzjazm pracujących = 5”

Bohaterowie

- Winston Smith** – główny bohater powieści, około czterdziestoletni urzędnik Ministerstwa Prawdy, w którym „poprawia” przeszłość w czasopiśmie. Przypadkowo kupuje w antykwariacie zeszyt sprzed rewolucji i widząc jego jakość, nieistniejącą w otaczającym go świecie, zaczyna zastanawiać się nad sensem istnienia socangu. Myśli o świecie sprzed rewolucji, budzi się w nim wrażliwość sumienia, tęskni za wolnością osobistą, dostrzega kłamstwa, za pomocą których Partia manipuluje ludźmi. Poznaje Julię i zakochuje się w niej, a to uczucie daje mu nieznaną wcześniej poczucie siły i szczęścia. Razem wstępują do tajnego ruchu oporu o nazwie Bractwo, do którego wprowadza ich O’Brien – niestety okazuje się, że jest to prowokacja i oboje trafiają do lochów Ministerstwa Miłości, gdzie zostają poddani straszliwym torturom fizycznym i psychicznym oraz przechodzą pełną indoktrynację. Winston z początku nie poddaje się oprawcom, jednak O’Brien odkrywa jego paniczny lęk przed szczurami i stosuje torturę tak wymyślną (żelazna klatka z dwiema głodnymi bestiami przylegająca do twarzy), że doprowadza do zaparcia się miłości do Julii i utraty ostatniej resztki człowieczeństwa. Z więzienia Smith wychodzi jako człowiek „zresocjalizowany”, bezwolny trybik w partyjnej maszynie społecznej, którego jedynym dozwolonym uczuciem jest miłość do Wielkiego Brata.
- Julia** – młoda, ładna kobieta, zatrudniona, w Ministerstwie Prawdy, gdzie zajmuje się konserwowaniem maszyn służących do losowego tworzenia dzieł literackich dla potrzeb propagandy Partii. Spotyka Winstona po raz pierwszy na seansie Dwóch Minut Nienawiści i zaczyna szukać z nim kontaktu. Pod pozorem upadku na korytarzu MiniVeru niepostrzeżenie przekazuje Winstonowi karteczkę z wyznaniem miłosnym. Wzajemny pociąg w świecie Wielkiego Brata jest uznawany za zdradę, a seks z miłości jest zbrodnią. Mimo to Julia nie waha się ryzykować. Przyłącza się do opozycji zgromadzonej w zakonspirowanej organizacji Bractwo, ma jednak praktyczny stosunek do rzeczywistości: sprzeciwia się przede wszystkim tym ograniczeniom, które odbierają jej przyjemności życia, nie interesują jej zagadnienia etyczne, takie jak prawda, równość i sprawiedliwość. Wraz z kochankiem zostaje złapana i aresztowana. Wychodzi z tego zupełnie zmieniona fizycznie i psychicznie, nie czując już nic do Winstona.

MATURA

liceum / technikum
język polski
egzamin pisemny

Cała wiedza w jednym miejscu!

W książce zostały zawarte wszystkie wiadomości niezbędne, by odnieść sukces na egzaminie maturalnym. Przystępnym językiem omówiono epoki literackie i lektury z poziomu podstawowego. Repetytorium zawiera materiały, które ułatwią tworzenie wypowiedzi pisemnych – motywy do wypracowań. Przyszły maturzysta dzięki tej książce dowie się, jak przebiega egzamin pisemny z języka polskiego. Pracę z repetytorium ułatwi przejrzysta i nowoczesna szata graficzna.

Z nami zdasz maturę na 100%!

W serii ukazały się:

 GREG
WYDAWNICTWO EDUKACYJNE

Wydawnictwo GREG
ul. Klasztorna 2B ■ 31-979 Kraków
www.greg.pl

ISBN 978-83-8186-191-5

9 788381 861915